

Література

1. *Богачков Ю. М.* Програмні засоби автоматизації побудови дистанційного курсу / Ю. М. Богачков, П. С Ухань. [Електронний ресурс]. Режим доступу до пуб.: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em7/content/08bymcdf.htm>.
2. *Федорук П. І.* Система дистанційного навчання та контролю знань на базі Інтернет-технологій (на прикладі медичних вузів): автореф. дис. ... канд. техн. наук: 01.05.03 / П. І. Федорук; НАН України. Ін-т пробл. мат. машин і систем. — К., 2001. — 19 с
3. *Ельникова О. В.* Організаційні та дидактичні умови реалізації дистанційної форми навчання в інформаційних середовищах / О. В. Ельникова. [Електронний ресурс]. Режим доступу до пуб.: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ttmuo/20104/1/Oehsie.pdf>
4. *Морзе Н. В.* Моделі ефективного використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у вищому навчальному закладі. / Н. В. Морзе, О. Е Біазунова. [Електронний ресурс]. Режим доступу до пуб.: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em6/content/08mnvshi.htm>
5. *Олійник В. В.* Підвищення кваліфікації керівних кадрів професійно-технічних навчальних закладів за дистанційною формою навчання: варіат. навч.-метод. комплекс / В. В. Олійник, В. Ю. Биков, В. О. Еравіт та ін.; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. — К., 2008. — 160 с
6. *Кравченко О. І.* Управління в системі дистанційного навчання. / О. Е Кравченко. [Електронний ресурс]. Режим доступу до пуб.: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vkpi/FPP/2005-2/06_Kravchenko.pdf

УДК 387:37.031- 056.262

Є. В. Горкуша,
аспірант

**ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО
СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА
З ВАДАМИ ЗОРУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

У статті розглянуто педагогічні особливості професійного становлення особистості студента з вадами зору в умовах інклюзивної освіти. Запропоновано низку заходів, що сприятимуть більш якісному навчанню означеної категорії студентів. Описано елементи педагогічної складової професійної підготовки слабозорих студентів.

Ключові слова: студент із вадами зору, професійне становлення особистості, педагогічна складова, педагогічні особливості, інклюзивна освіта.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю враховувати особливості професійного становлення особистості студента з вадами зору в умовах інклюзивної освіти. Питання професійного становлення особистості розглядаються у наукових працях Л. Виготського, Т. Кудрявцева, Є. Павлютенкова, О. Пехоти, А. Старєвої та інших. Особливостям освіти, професійної підготовки, реабілітації, супроводу навчання осіб з особливими потребами, зокрема студентів із вадами зору, приділяють увагу такі науковці: П. Таланчук, К. Кольченко, Г. Нікуліна І. Зарубіна, С. Кислюк, М. Шульмін, Н. Софій та ін. Процес залучення і адаптації студентів із вадами зору до професійної діяльності має свою специфіку, при ігноруванні якої можуть виникати труднощі у взаємодії викладача і студента, конфліктні ситуації.

Стаття спрямована на студентів із вадами зору, які навчаються у вищих навчальних закладах. Під час професійної підготовки у вищих навчальних закладах студентів необхідно засвоювати, запам'ятовувати і відтворювати велику кількість інформації. Такі навантаження стають однією з причин погіршення здоров'я студентів, що, у свою чергу, може негативно позначитись на їхній навчальній та трудовій діяльності. Викладач має створити такі умови навчання, в яких студенти з різними вадами, зокрема і зору, відчували б себе рівноправними в отриманні якісної освіти і повноцінними учасниками у житті академічної групи факультету, ВНЗ.

Надруковано і видано велику кількість статей, у яких розглянуто проблеми навчання дітей з особливими потребами і запропоновано можливі шляхи їх вирішення, нові технології, методики реабілітації таких дітей, у тому числі і з порушенням зору. Але ще недостатньо наукових досліджень з питань навчання молоді з вадами зору у вищих навчальних закладах, ще мало вивчається і впроваджується в навчальний процес зарубіжний досвід роботи із зазначеною категорією студентів.

У наказах Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України «Про затвердження програми професійної підготовки інвалідів по слуху і зору у вищих навчальних закладах I—IV рівнів акредитації» наголошується на необхідності методичного, матеріально-технічного забезпечення і фінансової підтримки ВНЗ, які здійснюють професійну підготовку інвалідів по зору і слуху, а також на необхідності підготовки та підвищення кваліфікації педагогічного складу для роботи зі студентами цієї категорії, на розробленні й упровадженні системи супроводу їхнього навчання [3].

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що вже прийнято багато документів, які регламентують права людей з особливими потребами та обов'язки держави по відношенню до них, система освіти «...как отлаженная система, способствующая максимально возможной интеграции человека с особыми потребностями в общество и обеспечивающая принятие таких людей обществом, в Украине так и не создана по сегодняшний день» [4, с. 5].

У державній Програмі щодо професійної підготовки інвалідів по слуху і зору у вищих навчальних закладах I–IV рівнів акредитації викладено основний зміст, розкрито мету і завдання, запропоновано низку заходів з професійної підготовки студентів із вадами слуху і зору. Але, на жаль, немає розмежування у підходах і методах їхнього навчання та професійної підготовки згідно з їх нозологіями у вищих навчальних закладах.

Метою статті є розгляд педагогічних особливостей професійного становлення особистості студентів із вадами зору в умовах інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах. Для досягнення мети визначено такі завдання:

- виявити проблеми доступності вищої освіти студентам із вадами зору;
- визначити права і обов'язки студентів із вадами зору;
- розглянути педагогічну складову професійної підготовки студентів із вадами зору у вищих навчальних закладах;
- запропонувати заходи, спрямовані на підвищення рівня професійної підготовки цієї категорії студентів.

Сучасна вища освіта покликана сприяти підготовці студентів до самостійного життя в суспільстві через отримання професійних умінь і навичок. У першу чергу, вона покликана розвивати особистість людини: її інтелект, емоційну сферу, впевненість у собі, самостійність, стійкість до стресових ситуацій, формувати гуманне ставлення та повагу до себе і до інших. Сучасна педагогічна система має акцентувати увагу суспільства на проблемі отримання вищої освіти людьми з особливими потребами.

Виходячи з мети і завдань написання цієї статті, визначимо проблеми доступності вищої освіти для осіб із вадами зору, які полягають у відсутності:

- навчально-методичного забезпечення вищої освіти студентів із вадами зору;
- нових педагогічних технологій, орієнтованих на розвиток особистості кожного учасника процесу навчання тощо;

- спеціальних технічних засобів підтримки навчального процесу;
- недостатньому рівні підготовки фахівців для роботи із зазначеною категорією студентів.

Студенти із вадами зору реалізують своє право на освіту у вельми складних для них умовах, оскільки в процесі навчання жодним чином не враховано їхні фізичні можливості, а саме: лекційний та інший навчальний матеріал подається викладачами в загальноприйнятому вигляді без урахування можливостей слабозорих студентів, відсутнє спеціальне обладнання, яке б могло допомогти їм під час навчання, відсутня спеціальна бібліотека з озвученими підручниками, посібниками тощо. Комп'ютерні класи, які є у ВНЗ для самостійного користування всіма студентами, залишаються недоступними для осіб із вадами зору, тому що працювати з комп'ютером із традиційним програмним забезпеченням для них або неможливо, або дуже важко через те, що вони ризикують втратити залишковий зір.

У ВНЗ мають бути створені умови, в яких студенти з особливими освітніми потребами, в тому числі і студенти з вадами зору, отримували б якісну вищу освіту, відчували б себе рівноправними учасниками у житті академічної групи, факультету тощо.

Важливим компонентом професійного становлення особистості студента з вадами зору і гарантією успішної навчальної діяльності має стати його включення в суспільне життя студентського середовища, колективу.

Формування особистості відбувається через вплив соціального середовища, цілеспрямований виховний вплив суспільства на особистість через соціальні інститути та свідомий, цілеспрямований вплив людини самої на себе, тобто самовиховання. Слід зауважити, що поняття «особистість» має сенс тільки в системі суспільних відносин, в якій кожна особистість, усвідомлюючи свою соціальну роль, формує своє особисте розуміння цієї ролі через сприйняття її колективом та виконує її. Охарактеризувати особистість можна тільки в системі міжособистісних стосунків, у спільній колективній діяльності, оскільки без колективу, без групи, без людських спільнот особистості в її соціальній сутності немає.

Виходячи з того, що розвиток та становлення особистості можливі лише в соціальному середовищі, становлення студента з вадами зору — як особистісне, так і професійне — може відбуватися лише при його включенні в суспільне життя колективу, студентського середовища.

Процесом активного включення студентів із вадами зору в навчально-виховний процес, у соціум є інклюзія. Інклюзія, в перекладі з англійської мови (*inclusion*) означає включення, тобто мова йде про включення студентів із вадами зору в навчальне середовище ВНЗ та їх рівний доступ до отримання якісної вищої освіти і до участі в усіх сферах життя суспільства.

Згідно з Конвенцією ООН 2006 року, яка проголошує права інвалідів на освіту, ратифікованою Україною в 2008 р., в Україні мають бути створені всі необхідні умови для отримання якісної вищої професійної освіти людьми з обмеженими можливостями [2].

Інклюзивна освіта є кроком на шляху створення умов навчання студентів з вадами зору відповідно до їхніх специфічних можливостей і потреб. На наш погляд, інклюзивна освіта є важливою умовою доступності якісної вищої освіти для молоді з вадами зору, її професійного і особистісного становлення, самореалізації.

Важливою складовою навчання студентів із вадами зору у ВНЗ і гарантією їхньої успішної професійної діяльності є знання про свої права та обов'язки. Спираючись на восьмирічний досвід роботи зі студентами з інвалідністю в Університеті «Україна», зясуємо, які права мають і які обов'язки повинні виконувати студенти з вадами зору.

Студенти мають право :

- на забезпечення рівного доступу до навчального процесу;
- на забезпечення індивідуального супроводу навчання;
- на забезпечення рівних можливостей для активної участі в житті групи, факультету, ВНЗ;
- на комфортні умови навчання;
- на розуміння особливих потреб і толерантності з боку викладачів і студентів;
- на поважне ставлення до студентів.

Студенти зобов'язані:

- визначити необхідні елементи супроводу свого навчання і повідомити про них посадових осіб;
- виконувати правила та вимоги щодо навчання;
- своєчасно звертатися до фахівців за допомогою;
- вчасно приходити на заняття та призначені зустрічі;
- відповідати за власні дії та вчинки [5].

Визначивши права і обов'язки студентів із вадами зору, розглянемо педагогічну складову їхньої професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

Отже, педагогічна складова включає в себе такі елементи :

- підготовка фахівців до роботи із означеною категорією студентів, озброєння їх відповідними знаннями про особливості процесу навчання таких студентів;
- методичне і технічне забезпечення навчально-виховного процесу (аудіо-книги, звукові підручники, посібники, тестові завдання, диктофони, комп'ютери зі спеціальними озвученими програмами, наприклад JAWS, мультимедійні дошки тощо);
- підготовка навчального матеріалу в адаптованому до можливостей студентів із вадами зору вигляді;
- взаєморозуміння і взаємодія між викладачами та студентами;
- індивідуальний і нестандартний підхід викладачів до навчання студентів із вадами зору;
- допомога студентам під час навчання та поза навчанням.

Перелічені та інші елементи педагогічної складової професійної підготовки студентів із вадами зору сприятимуть успішному співробітництву викладачів і студентів, отриманню якісної освіти і можливості реалізації себе як особистості і як професійного фахівця.

Запропонуємо певні заходи, спрямовані на підвищення рівня професійного становлення підготовки слабозорих студентів у вищих навчальних закладах, а саме:

- презентація аудіокниг із різних дисциплін, створених студентами під керівництвом викладачів;
- проведення для викладачів курсу «Основи інклюзивної освіти»;
- ознайомлення студентів з правовою базою, яка безпосередньо їх стосується;
- тематичні зустрічі з обміну досвідом з іноземними фахівцями, проведення тренінгів, семінарів;
- курси з навчання студентів роботи на компютерах зі спеціальним програмним забезпеченням, орієнтації у просторі.

Важливою складовою навчання студентів із вадами зору у ВНЗ має стати те, що заклад повинен не лише займатися наданням знань з тієї чи іншої галузі, а й створити умови для цих студентів для набуття ними необхідних професійних навичок та їх особистісного розвитку.

Створення умов для науково-педагогічного забезпечення навчального процесу людей з обмеженими потребами — це доволі серйозне завдання, без вирішення якого ми не зрушимо проблему

з місяця. Адже для того, щоб студенти з особливими потребами з'явилися у наших університетах, потрібно, якщо ми говоримо про студентів із вадами зору, добре освітлення, наявність у бібліотеках аудіокниг, спеціальних технічних засобів тощо [1].

Найважливішою, на наш погляд, особливістю процесу навчання осіб з вадами зору є обов'язкове дотримання принципів інклюзивної освіти — таких, як гуманізація та демократизація, рівний доступ до навчання, соціалізація особистості, що передбачає отримання ними вищої професійної освіти та успішну інтеграцію в суспільство, професійне становлення та самореалізацію.

Отже, розуміючи проблеми студентів з обмеженими можливостями, які виникають під час отримання ними вищої професійної освіти, в своїй статті ми розглянули деякі педагогічні особливості процесу професійного становлення особистості студента з вадами зору в умовах інклюзивної освіти.

Професійне становлення особистості студента з вадами зору в умовах інклюзивної освіти відбуватиметься повною мірою, якщо при цьому будуть ураховуватись такі педагогічні особливості:

1. Знання викладачем специфіки сприйняття навчального матеріалу студентами з вадами зору.

2. Індивідуальний підхід викладачів до навчання означеної вище категорії студентів.

3. Адаптація змісту, методики і технології навчання студентів із вадами зору до їх індивідуальних потреб.

4. Можливість самостійної роботи студентів з вадами зору з використанням методичної і технічної бази ВНЗ, адаптованої до їхніх потреб.

5. Підготовка висококваліфікованих фахівців до навчання означеної категорії студентів.

6. Використання альтернативних форм контролю знань студентів із вадами зору.

7. Надання консультативної допомоги студентам з вадами зору.

Ураховуючи педагогічні особливості професійного становлення особистості студента з вадами зору в умовах інклюзивної освіти, можна розраховувати на ефективність педагогічного процесу загалом.

Реальною можливістю поліпшити існуючі умови навчання цієї категорії студентів на більш сприятливі, адаптовані до їхніх можливостей і потреб, є створення Центру практичної допомоги в професійному становленні студентів із вадами зору.

Створення на базі університету Центру, діяльність якого передбачає організацію та надання практичної допомоги студентам із вадами зору в навчанні і професійній підготовці та технічної підтримки, навчання їх самостійної роботи зі спеціальним обладнанням, буде цілком відповідати стратегії розвитку інклюзивної освіти в Україні і сприятиме професійному становленню особистості студентів із вадами зору.

Висновки. Створення Центру при університеті стане сприятливою обставиною для:

- залучення осіб із порушеннями зору до навчання в ВНЗ;
- привернення уваги викладачів до проблем означеної категорії студентів та можливості отримання інформації щодо методів навчання цих студентів;
- залучення студентів-волонтерів з числа основного контингенту студентів до роботи з особами з вадами зору.

Таким чином, розглянуті педагогічні особливості професійного становлення особистості студентів з вадами зору в умовах інклюзивної освіти, сприятимуть отриманню студентами із вадами зору якісної вищої освіти та їхньої конкурентоспроможності на ринку праці і самореалізації.

В статье рассмотрены педагогические особенности профессионального становления личности студента с нарушениями зрения в условиях инклюзивного образования. Предложен ряд мероприятий, способствующих более качественному обучению указанной категории студентов. Указаны элементы педагогической составляющей профессиональной подготовки слабовидящих студентов.

Ключевые слова: студент с нарушениями зрения, профессиональное становление личности, педагогическая составляющая, педагогические особенности, инклюзивное образование.

Pedagogical peculiarities of the professional formation of personality of student with visual impairments in conditions of inclusive education. Series of the actions which promote to more qualitative teaching of the indicated category of students are proposed. The elements of the pedagogical component of the professional training of visually impaired students are indicated.

Keywords: student with visual impairments, professional formation of personality pedagogical component, pedagogical peculiarities, inclusive education.

Література

1. Букач М. М. Системний підхід як засіб організації адаптаційно-реабілітаційної роботи студентів з обмеженими можливостями в умовах університетської освіти // Наукові праці. — Вип.99. — Т. 112. Педагогіка. — Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. — 176 с
2. Конвенція Асамблеї ООН про права інвалідів, 2006 р. // <http://grombezpeka.org.ua/laws/international-human-rights>
3. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження програми професійної підготовки інвалідів по слуху і зору у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації» від 17.11.2003 р.
4. Хозраткулова И. А. Пути улучшения качества жизни личности с особыми потребностями // Психологічні проблеми соціалізації особистості з особливими потребами: зб. доп. наук. — практ. конф., 2008 р. / МДУ ім. В. Сухомлинського, державний комплекс соціальної реабілітації дітей - інвалідів. — Миколаїв: Вид-во «Дизайн і поліграфія», 2009. — 77 с
5. Матеріали національної Асамблеї інвалідів України — інклюзія.

УДК 37.032

Д. О. Пузіков,
аспірант**ЖИТТЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ:
ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА, ФУНКЦІЇ**

У статті, в контексті компетентнісного підходу до освіти, розглядається таке явище, як життєва компетентність. Аналізуються наукові визначення поняття «життєва компетентність». Автор розглядає структуру життєвої компетентності особистості, науково обгрунтовує її функції.

Ключові слова: компетентнісний підхід до освіти, життєва компетентність особистості, структура життєвої компетентності, функції життєвої компетентності.

Вступ. Демократизація, соціально-економічне реформування, інформатизація українського суспільства вимагають нових підходів до вирішення проблем освіти і виховання підростаючого покоління. Держава і суспільство надають особистості нові можливості для розвитку і самореалізації. Водночас посилюється відповідальність громадянина за реалізацію цих можливостей, за власне життя, за